

KELKEN VAN RHINOCEROSHOORN

DOOR

J. C. LAMSTER

(Met één foto)

Kort geleden werd de afdeling Volkenkunde van het Koloniaal Instituut te Amsterdam verrijkt met een kostbare aanwinst, geschenk van den heer Ir. C. Leemans te 's Gravenhage. Deze waardevolle schenking bestaat uit één groote en drie kleine met buitengewoon fraai à-jour-snijwerk versierde kelken van rhinoceroshoorn.

Het voornaamste stuk, een bewerkte hoorn van 62 cm. lengte, slank oprijzende uit een massief ontworpen voetstuk van à-jour gesneden ebbenhout, is een meesterstuk van Chineesche handwerkskunst. Het voetstuk voorstellende een massieve rotsmassa met hier en daar eenige begroeiing, loopt half koepelvormig op. Daarboven verheft zich de hoorn als een rijzige, sierlijke bokaal met wijde opening uit het voetstuk omhoog.

De andere drie hoorns zijn wel is waar heel wat kleiner dan het groote exemplaar, maar in sierlijkheid van bewerking en uitvoering doen ze er niet veel voor onder. Het geheele stel is een schitterend specimen van Aziatische kunst en . . . een merkwaardig voorbeeld van Aziatisch bijgeloof.

Want deze fraaie kelken (waarvan de afdeling Volkenkunde reeds eenige minder rijk bewerkte in haar bezit had), zijn voor een speciaal doel vervaardigd. De magische kracht, welke van rhinoceroshoorn uitgaat heeft een wondere invloed op den drank, die er mede in aanraking komt. Volgens de Chineezzen is drank uit deze rhinoceroskelken een probaat middel om verloren krachten terug te winnen. Perzen, Arabieren, Chineezzen en andere oosterlingen zijn er van overtuigd, dat deze kelken bovendien waarschuwen, wanneer er vergiftigde dranken in worden geschonken. De drank begint dan te bruisen en te schuimen, en wordt door de kerk uitgesmeten ¹⁾.

Tegen den beet van giftslangen geldt de rhinoceroshoorn eveneens als een heilzaamwerkend middel. Wanneer men n.l. een schijfje van dezen hoorn op de wond legt, heet het, dat de giftstof langzamerhand uit het lichaam wordt getrokken. In het midden der vorige eeuw ontstond er zelfs in de Ned. Indische pers een plotselinge, algemeene belangstelling voor de geneeskrachtige werking van dezen hoorn. Men wist allerlei vreemde verhalen te doen over gevallen van genezing van slangenbeet

1) Tijdschrift *Biang lala* 1852. I. pg. 93 en 1853. I. pg. 36.

door het opleggen van deze hoornschijsjes, die zoolang op de wond moeten blijven liggen, totdat de patient weer genezen is. Ja, zelfs had men waargenomen, dat een hoornschijsje naast de wond gelegd, er eigener beweging naar toe trok, en deze bedekte!!!¹⁾ Aan de talrijke berichten over al deze wonderen kwam tenslotte een einde toen in de zestiger jaren enkele nuchtere geesten de verschijnselen in studie namen, en er tenslotte van al het wonderdadige niet veel meer overbleef.

In het Tijdschrift der Vereeniging tot bevordering der Geneeskundige Wetenschappen A° 1857 schreef Dr. C. W. Mandt, dat reeds door Schlegel er op was gewezen, dat bij de meeste soorten van vergiftige slangen de giffanden en giftbuizen in een ver naar achter gelegen gedeelte der kaken zijn gevestigd. Bovendien is de beet van vergiftige slangen, aan menschen toegebracht, in den regel een daad van zelfverdediging bij een voor den slang onverhoedschen aanval. De beet geschiedt dan ook meestal voor het dier onverwachts, waardoor de giffanden geheel of ten deele buiten werking blijven.

Dit is dan ook de eigenlijke reden, waarom vele menschen, die door een als doodelijk bekende slang worden gebeten, er geen noodlottige gevolgen van ondervinden, en het zijn deze gevallen, die aan de geneeskraft van den rhinoceroshoorn zoo groot aanzien hebben gegeven.

Met dat al is het begrijpelijk, dat de Aziaten²⁾ zelf deze wonderdadig werkende hoorns met de uiterste zorg behandelen, ze met fraai snijwerk versieren en ze voor hoogen prijs in den handel brengen. Ja, gezien de afmetingen van het grootste der onderhavige stukken, mag men zonder gevaar voor ver mis te tasten wel aannemen, dat deze hoorns zelfs uit Afrika in Oost-Azië werden ingevoerd. Want van de Aziatische rhinocerossoorten is de hoorn slechts kort. Die van den Javaanschen en den Sumatraanschen rhinoceros zijn in den regel niet langer dan 20 cM. De hoorn van den Indischen neushoorn, die in Voor- en Achter Indië en Zuid-China voorkomt is zelden langer dan 30 à 35 cm. Als een bijzonderheid wordt in het Britsch Museum een dergelijke hoorn bewaard van 47 cm. lengte. De groote hoorns zijn echter afkomstig van den Afrikaanschen rhinoceros, die twee hoorns draagt, waarvan de voorste en grootste ongeveer 60 tot 80 cm. lang wordt.

Trouwens reeds van af de oudste tijden is de handel in Afrikaansche rhinoceroshoorn bekend. In den Periplus Maris Erythraei (omstreeks 150 n. Chr.) wordt melding gemaakt van de handelsartikelen, welke van Afrika's oostkust werden uitgevoerd, en daartoe behoorde zoowel in de Roode Zee, als bij Zanzibar de rhinoceroshoorn. Men zie hiervoor de bewerking van den Periplus van W. H. Schoff (1912) pg. 23/24 en pg. 29. Bovendien kan men op pg. 276 van deze zelfde bewerking nog een bericht vinden, overgenomen uit de Annalen van de Han-dynastie in

1) Tijdschrift voor Nederlands Indië A° 1846, 4de deel pg. 110.

2) De onderhavige kelken met voetstuk zijn Chineesch maaksel.

China hoofdstuk 88, waarin sprake is van den Syrischen handel met China en waarin melding wordt gemaakt van het zgn. gezantschap van Marcus Aurelius Antonius in 166 n. Chr. naar de grens van Annam, en waarbij wordt verhaald over de meegebrachte handelsartikelen, ivoor, *rhinoceroshoorn* en schildpad.

Van belang is ook hetgeen Prof. J. C. van Eerde meedeelt in zijn „Oudste berichten omtrent den Indischen Archipel” (A° 1928 van dit tijdschrift). Op pg. 589/590 is sprake van een levenden rhinoceros, welke reeds in het begin van onze jaartelling in China werd ingevoerd. In dit geval (zooals de schrijver aantoont) weliswaar uit den Indischen archipel afkomstig; maar in ieder geval een aanwijzing te meer omtrent de groote waarde, welke in dien tijd reeds in China aan den magisch werkenden rhinoceroshoorn werd toegekend.

In de Bijdragen van het Kon. Inst. v. Taal- Land- en Volkenkunde, 1915, pg. 77 geeft J. Kreemer nog een overzicht over het geloof aan deze magisch werkende kracht, en vertelt hoe de Javanen dezen hoorn met een weinig water op een zachten steen wrijven en het melkachtig sap, dat daarbij ontstaat, als geneesmiddel gebruiken. Met water vermengd wordt het ingenomen om het lichaam te versterken en kwade stoffen er uit te verdrijven. Onvermengd wordt het gebruik om als geneesmiddel tegen den beet van slangen of dolle honden of wel tegen huiduitslag op de gewonde of zieke plaats te smeren.

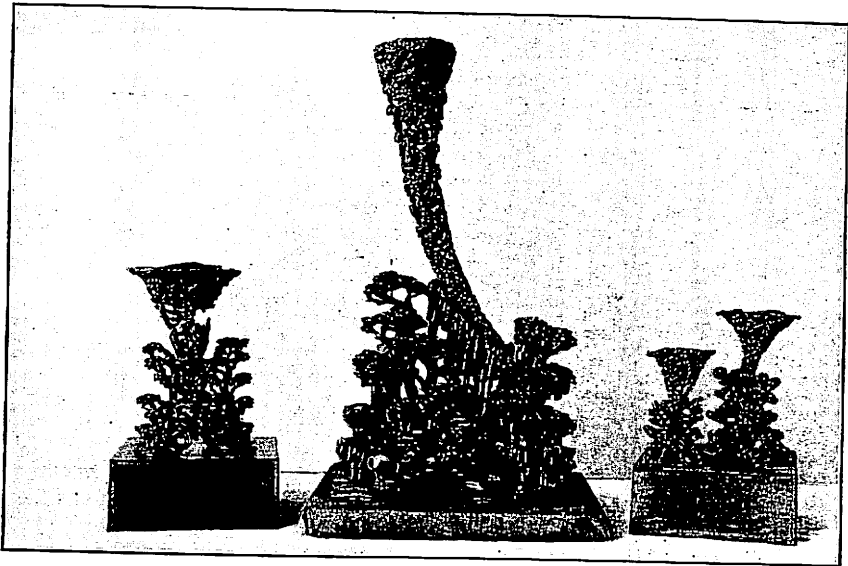
De vier kelken, welke thans door de afdeling Volkenkunde ten geschenke werden ontvangen, behooren tot de fraaiste en meest kunstzinnig bewerkte stukken, welke in de verzameling werden opgenomen. Zij dateeren reeds uit het midden van de vorige eeuw, en werden door den Gouverneur-Generaal Duymaer van Twist in 1859 van uit Indië naar Nederland mede gebracht.

De foto geeft een beeld van de wijze, waarop de bewerker er naar gestreefd heeft om van deze stukken een mooi evenwichtig geheel te maken. En hij is daar wonderwel in geslaagd.

Hoe rijzig en slank verheft zich vooral de groote kelk uit het voetstuk omhoog, en hoe gelukkig omsluit het teere à-jour snijwerk van den hoorn de fraaie zacht bruin-gele kelk, die als een pas ontloken caladiumbloem uit het ranke looverwerk te voorschijn komt. Had men schooner voetstuk kunnen bedenken, dan deze uit ebbenhout gesneden rotspartij, waarmee de hoornen bloemranken zoo wonderlijk vergoeid lijken!

En tenslotte, wat jammer genoeg niet door het fotografisch beeld is vast te leggen, welk een gelukkige kleurencombinatie: deze overgang van het donker-zwarte voetstuk, naar het zacht grijs-bruin van den hoorn, om geleidelijk vervloeiende naar helderder tinten, vrij plotseling de warm donker okergele kelk te doen ontluiken uit het grijzige bruin van den hoornen looverstengel.

Waarlijk, dat is kunst van de beste soort.

Kelken van rhinoceroshoorn op ebbenhouten voetstuk.
Afdeling Volkenkunde van het Koloniaal Instituut te Amsterdam. Chineesch werk
afkomstig van Java, uit het midden der vorige eeuw.

CUPS OF RHINOCEROS HORN

BY

J. C. LAMSTER.

(Abbreviated contents).

Among the Chinese, Persians and Arabs and other orientals the superstition prevails that a beneficent magic force emanates from rhinoceros horn. Beakers and cups made of such horns, generally ornamented with beautiful and richly decorative carving, are also disposed of at high prices.

A drink out of such cups is an effectual means of regaining lost powers. It is further considered that such cups issue warnings should poisonous drinks be poured from those cups, seeing that such beverages then begin to sparkle and become frothy and are then ejected by those cups.

In the Dutch East Indies literature of the middle of the 19th century numbers of reports occur concerning the magic effect of rhinoceros horn, i. a. for stings by poisonous snakes and bites by mad dogs; in the '60's however, those reports were reduced to their real proportions.

The illustration belonging to the article shows four of such especially finely executed cups belonging to the collection of the ethnological section of the Colonial Institute of Amsterdam. These were brought to Holland from the East Indies in 1859 by Governor General Dumaer van Twist.
